

ÖĞRETİLEBİLİR GERİ ZEKÂLI ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ

Yazan: Dr. Doğan ÇAĞLAR

Bu yazımda Öğretilebilir Geri Zekâlı Çocukların Eğitimi konusunu incelemek ve açıklığa kavuşturmak isterim. Öğretilebilir geri zekâlı çocukların eğitimini konu olarak almanın en önemli nedeni bu konuya devletin bugüne kadar el atmamış ve sadece bu durumda çocukları olan ana babaların çabaları ile sınırlı eğitim olanaklarının sağlanmış olmasıdır. Halbuki genel nüfusun binde üçünü teşkil eden Öğretilebilir Geri Zekâlı Çocukların da genel eğitimleri için gerekli atılımların devletçe yapılması zamanı gelmiş ve geçmiştir diyebiliriz. Çünkü 1961 yılında kabul edilen T.C. Anayasasının 50. md. 3. Fıkrasında “Devlet durumları sebebiyle Özel Eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.” hükmüyle bu durumdaki çocukların eğitimleri ile ilgili önlemleri almasını devlete bir görev olarak vermiştir. Bunun yanında 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanunu’nun 1. maddesi, 222 numaralı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 6. ve 12. maddeleri ile, 1973 tarih 1739 sayılı “Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 8. maddesinde bu çocukların eğitimlerinin fırsat eşitliği ilkesine uygun olarak ele alınması yasaların özel maddelerin de hükme bağlanmış bulunmaktadır. Esasen durumuna bakılmaksızın her insana yetenekleri düzeyinde ve yönünde eğitim verilmesi onun en doğal hakkı ve temel ihtiyacıdır. Hiç bir insan bu doğal hak ve temel ihtiyaçtan yoksun edilmemelidir. Ayrıca bağımsız bir ülke olarak üyesi bulunduğumuz Uluslararası Örgütlerin bu konuda aldığı bütün kararların ve bildirimlerin altını imza ederek bu hizmetleri yerine getirmeyi kabul ve taahhüt etmiş bulunuyoruz. Öğretilebilir Geri Zekâlı durumda bulunan çocukların eğitimi için gerekli olan hizmetleri sağlamak devletin insani, toplumsal, anayasal ve yasal bir görevidir.

Öğretilebilir Geri Zekâlı Kimdir ?

Geri zekâlılığın genel tanımının yapılması oldukça güç bir iştir. Çünkü ilk olarak geri zekâlılığın genel tanımının yapılmasında üstüste

binen tıbbi, sosyal, psikolojik, ekonomik, bedensel ve eğitsel faktörlerin dikkatle ele alınması gerekir.

İkinci olarak geri zekâlılık çeşitli derecelerde incelenmektedir. Bizim konumuz orta derecede geri zekâlılar grubunu oluşturan öğretilebilir geri zekâlılardır. Önce geri zekâlılığın genel bir tanımını yapmak yararlı olacaktır.

Geri zekâlılık: "Doğumdan önce, doğum sırasında ve doğumdan sonraki gelişim süresinde, çeşitli nedenlerle zihin gelişimlerinde ve fonksiyonlarında oluşan sürekli yavaşlama, duraklama ve gerileme gösteren ve bunun sonucu olarak etkili uyumsal davranışlarda gerilik ve yetersizlik gösteren sürekli bir durumdur."¹

Öğretilebilir geri zekâlılar için orta derece geri zekâlılık, embesil, yarı bağımlı geri zekâlı, Öğretilebilir ve ciddi derece de geri zekâlılık gibi terimler yaygın olarak kullanılır.

Geri zekâlılık genellikle

1. Eğitilebilir Geri Zekâlı (Moron)
2. Öğretilebilir Geri Zekâlı (embecil)
3. Çok Ağır derecede Geri Zekâlı (idiot)

olmak üzere üç derecede incelenmektedir. Bu derecelendirmeye göre öğretilebilir geri zekâlılar orta derecede gerilik olarak görülmektedir. Bunun için buna orta derecede geri zekâlılık da denilmektedir.

Öğretilebilir geri zekâlılığın tanımlanmasında bazı kriterler kullanılmaktadır. Kriterlere göre Öğretilebilir geri zekâlılığın tanımlanması üç kategoride toplamak mümkündür.

1. Sosyal uyum ve ekonomik yararlılık potansiyeli dayanak alınarak yapılan tanım.
2. Zekâ bölümü dayanak alınarak yapılan tanım.
3. Sosyal uyum ve ekonomik yararlılıkta gösterdiği gelişim düzeyi dayanak alınarak yapılan tanım.

Bu tanımdaki kriter çocuğun kendi hizmetlerini yapmadaki görevlerini öğrenme, evde ve yakın çevrede sosyal uyum, evde veya sorumlu yetişkinlerin denetimindeki korumalı bir yerde ekonomik yararlılıkta gizil güçlerini göstermeleridir.

¹ Doğan Çağlar. Geri Zekâlı Çocuklar ve Eğitimi ANKARA Ü.E.F. yayınları No: 39 Kalite matbaası, Ankara: 1974

Birinci kritere göre yapılan kapsamlı bir tanımı aynen almayı uygun bulurum.

“Geri zekâlılığından dolayı eğitilebilir geri zekâlı sayılmayan fakat sosyal uyumları için düzenlenen grupta eğitimden yararlanabilen ve kendi evlerinde veya korunmalı bir çevrede ekonomik yararlılık gösterebilen, gruptakilerle doyurucu düzeyde ilişki kurabilen ve grup etkinliklerine katılabilme yeterliğinde bulunanlara “Öğretilebilir geri zekâlı” denir².

İkinci, Zekâ bölümü (IQ) kriterine göre yapılan tanımlar son zamanlara kadar birçok ülkeler tarafından yaygın olarak kullanılıyordu. Son zamanlarda özellikle İngiltere'nin öncülük ettiği bir akıma uyanlar tarafından zekâ bölümü kriter alınarak yapılan tanımlara ilgi gösterilmemektedir. Zekâ bölümü kriter alınarak yapılan tanımlarda genellikle “Uygulanan çeşitli zekâ testlerinde 25-45 zekâ bölümü düzeyinde bulunanlara öğretilebilir geri zekâlı” denir. Birçok ülkelerde zekâ bölümlerinin alt ve üst sınırlarının farklı düzeyde alındığı görülmektedir. Bunlar 25-50 Z.B., 30-50 Z.B., 20-45 Z.B., 20-50 Z.B., 35-50 Z.B. düzeyleri gibi. Yaptığım incelemeler ve görüştüğüm yetkililerden aldığım izlenimlere göre zekâ bölümü kriter olarak alınması gerekli olduğu zaman, güvenilir ve geçer zekâ testlerinde 20-45 zekâ bölümü düzeyinde bulunanları öğretilebilir geri zekâlı olarak nitelemek uygundur kanısındayım.

Üçüncü olarak, genel tanım da kriter olarak kendi hizmetlerini yapma, ekonomik yararlılık ve ayrıntılı olmamak şartıyla zekâ bölümü kriter olarak kullanılmaktadır.

Bir kritere göre tanımlama yapmak bugünün çağdaş eğitim anlayışı ile bağdaştırılamaz. Bunların hepsini kapsayan bir tanım yapmak gerekir. Bunun için öğretilebilir geri zekâlılığı aşağıdaki şekilde tanımlamak isterim.

Öğretilebilir geri zekâlı çocuk normal çocuğun gelişimine göre ondan dörtte üç ilâ dörtte iki oranı arasında geç gelişen durumu nedeniyle eğitilebilir geri zekâlı çocuklar için açılan özel sınıflara uygun olmayan, kendisini günlük genel tehlikelerden koruyabilen, kendi hizmetlerini görme, evde ve korunmalı yakın çevresinde sosyal uyum ve ekonomik yararlılık için gerekli gizil güçlere (potansiyel) sahip olan, ömür boyu bazı ihtimam, denetleme ve ekonomik destek gerektiren

2 Samuel A. Kirk. Public School Provision for Severely Retarded Children. Albany, 1957 Special Report to the mental Health Resources Board.

kimsedir diyebiliriz. Öğretilebilir geri zekâlı çocuk ancak korunmalı, kontrol edilen özel bazı tedbirler alınan çevre içinde toplumda yararlı olma potansiyeline (gizil güçlerine) sahiptir. Konuya bu açıdan yaklaşma bizi başarıya götürebilir.

Bu konuda yaklaşımlarımıza aydınlık vermesi bakımından öğretilebilir geri zekâlı çocukların eğitim geçmişine kısa bir göz atmak yararlı olur.

Öğretilebilir Geri Zekâlı Çocukların Eğitim Geçmişi

Öğretilebilir geri zekâlı çocukların eğitim öğretimlerinin başladığı zamana ve köküne inmek ve ilk çalışmaları ana hatları ile incelemek ilginç olacaktır. Geri zekâlı çocukların eğitimlerini ilk başlatanlar ilk olarak öğretilebilir düzeyde bulunan geri zekâlıların eğitimini başlatmışlardır. Bu çocuklar için çok yeni eğitim yöntemleri, araç ve gereçleri geliştirilmiştir. Ne yazık ki sonradan bu çocuklar için geliştirilmiş yöntemler, araçlar ve gereçler daha üst düzeydekilerin eğitim öğretimleri için kullanılmış ve asıl sahipleri tekrar kendi kaderlerine terkedilmiştir. Öğretilebilir geri zekâlı çocukların eğitim geçmişine Avrupa'da baktığımızda bu konuda öncülük eden ve büyük hizmetler gören iki tıp doktoru görüyoruz. Bunlar Fransalı Dr.Jean-Marc-Gaspard-Itard ve Dr. Edouard Sequin dir. Şimdi bunların çalışmalarına kısa bir göz atalım.

1. Dr.Jean-Marc-Gaspard Itard çok ağır derecede geri zekâlı bir çocuğun eğitimini bireysel yaklaşımla ilk başlatan kimsedir. 1799 yılında üç avcı Paris yakınlarında Aveyron (Everon Okunur.) Avlanırken insana benzeyen, meşe palamudu yiyen, dört ayaklılar gibi yürüyen ve koşan çırpıplak bir varlık görmüşler. Kendisine zarar vermeden yakalayıp Paris'e getirip bir hastaneye teslim etmişler. Çocuğun vücudu üzerinde yapılan incelemeler sonunda 12 yaşında olduğu saptanmıştır. Önce Paris-Averon ormanlarının vahşi çocuğu olarak anılan bir çocuga Viktor adı verilmiştir.

O zaman Paris Tıp Fakültesinden mezun olarak doktor olan Jean Marc Gaspard Itard Felsefeye çok ilgi duyduğu için kendi isteği ile sağırılar Okuluna atanmıştı. Dr. Itard bunu haber alır almaz 1800 yılında vahşi çocuk olarak anılan insan hayvanın eğitimini üzerine aldı. Viktor adını verdiği bu çocuk üzerinde birçok denemeler, bilimsel ve eğitsel çalışmalar yaptı.

Dr.Itard Victoru bireysel olarak inceledi ve bireysel eğitim çalışmaları yaptı. Dr.Itard deneysel psikoloji yöntemlerini geri zekâlı ço-

cuğun eğitiminde kullanan ilk kimse olmuştur. Dr.Itard Victor'un eğitiminde özellikle sosyalleştirme, kendi hizmetlerini yapma becerilerini kazandırma, duyu organlarını en uygun şekilde kullanmayı öğretme amacına yönelik duyuların eğitimi ve konuşma öğretimine önem vermiştir. Eğitim öğretimde ödüllendirme ve motivasyonu dayanak almış ve başarılı olarak kullanmıştır. Dr.Itard 1801 yılında "DE 1 Education D'un Homme Sauvage" –Vahşi İnsanın Eğitimi– adlı ilk eserini yazmıştır. Bu eser idiotların eğitimi ve öğretimi konusunda ilk temel bir yapıt olmuştur³. Itard çalışmalarında öğretilebilir geri zekâlı çocukların öğrenim süreçlerine tıp ve felsefe karışımı orijinal bir yaklaşım yapmıştı. Dr.Itard'ın bu yaklaşımı bugün dahi yeniliğini korumakta ve çağdaş eğitimciler tarafından kullanılan yaklaşımların temel dayanağı olmaktadır. Onun bu konuda başlattığı çalışmalar ve denemelerle geliştirdiği yöntemler hem genel eğitim hem de özel eğitimde başarılı sonuçların alınmasında büyük katkılarda bulunmuştur. Dr.-Itard'ın yaptığı çalışmalar öğretilebilir geri zekâlı çocukların eğitim tarihinde onu ölmezliğe erdirmiştir.

2. Dr.Edouard Sequin.

Dr.Sequin, Dr.Itard'ın öğrencilerindedir. Dr.Sequin de tıp öğrenimi yapmış bir psikiyatrist idi. Dr.Sequin Dr.Itard'ın yolunu izlediği onun başlattığı çalışmaları sürdürdü ve geliştirdi. Ancak Dr.Itard bir kişi ile çalışmıştı. Dr.Sequin ise bir grup öğretilebilir geri zekâlı çocuk ile çalıştı ve yöntemlerini uyguladı. Sequin daha çok fizyolojik yöntemlerle öğretilebilir geri zekâlı çocuklarda duysal algılar geliştirmeye ağırlık verdi. Öğretilebilir geri zekâlı çocuklar için ilk sistemli eğitim programlarını geliştiren Dr.Sequin idi. Itard'ın çalışmalarını devam ettirdi. Hem Avrupa'da hem A.B.D. de öğretilebilir geri zekâlıların eğitim öğretim çalışmalarını yaygınlaştırdı. Dr.Sequin 1837 yılında Paris'te (Fransa) çok ağır derecede geri zekâlılar-idiotlar- için dünyanın ilk yatılı okulunu kurdu ve onlar için okul programları yaptı. 1846 yılında Fransa'da "Traitment Moral, Hygiene Et Education Des Idiots" ve A.B.D. "Idiocy and Its Treatment by Psychological Method" adlarında iki kitap yazdı. Bu kitaplar bu alanda çalışanların bugün bile bu konuda çok yararlandıkları temel eserler olmuştur.

Dr.Sequin ağır derecede geri zekâlı çocukların eğitiminde fizyolojik yöntemde büyük adalelerden başlayıp küçük adalelerin geliştirilmesine doğru bir yol izlenmesini duyu organlarının en uygun bir şekilde kullanılmasını için duyu eğitiminin öncelikle yapılmasını, her çocuğun

3 Joseph S. Roucek. The Slow Learner. Peter Owen-London, 1971

bireysel olarak yeteneklerinin, isteklerinin, ilgilerinin ihtiyaçlarının tanınmasını ve eğitim öğretim etkinliklerinin bunları doyuracak şekilde düzenlenmesini, her etkinliğin oyun şeklinde başlatılmasını, bütünden parçaya doğru bir yol izlenmesini uygulamaya koydu. Önce konuşma, sonra yazma ve en sonda da okumayı öğretti. Eğitim öğretimde bireysel yöntemlere mümkün olduğu kadar çok yer verdi. Öğretmen ve öğrenci arasında sıkı ilişkiler kurulmasına özel bir önem verdi ve bunları sağladı.

Geri zekâlı çocukların eğitim ve öğretiminde onların ilgilerini çekmek ve onları motive etmek için çok çeşitli ve çok renkli ders araç ve gereçleri geliştirdi. Dersleri ilginç yapmada renkleri ve müziği etkili bir şekilde kullanmayı başardı. Bugün bu yöntemler ve ilkeler modern eğitimin temel ilkeleri olarak kullanılmaktadır.

Dr.Sequin'in Paris'te ağır derecede geri zekâlı çocuklar için açmış olduğu yatılı okul sadece Fransa için değil, Avrupa'nın diğer ülkeleri ile Amerika B.D. den bu tür çocukların eğitimleri ile ilgilenen eyaletlerden gelen eğitimciler için uygulamalı eğitim merkezi olmuştu. Almanya'dan Saegert, İsviçre'den Guggenbühl, A.B.D. den Samuel J. May, Howe, James B.Richards, George Sumner ve Harvey B.Wilbur, Fransaya gelerek Dr. Sequin'in çalışmalarını izlemişler ve ülkelerine döndüklerinde ağır derecede geri zekâlı (İdiots) çocuklar için benzer enstitüler açmışlardı.

A.B.D. de Dr.Sequin'in etkisi ile 1848'de Massachusetts eyaletinde geri zekâlılar için bir okul açıldı ve deneme okulu oldu. Howe bunun ilk müdürü ve James B.Richards ise öğretmen oldu. Richards Paris'e gelerek Dr.Sequin'in okulunda onun çalışmalarını izledi. A.B.D. ne dönünce 1850 yılında Massachusetts eyaletinin Barre şehrinde geri zekâlılar için ikinci okulu açtı. Bunun üzerine A.B.D. de geri zekâlıların eğitimleri konusu önem kazanmaya başladı. 1852 yılında Sequin'in öğrencilerinden Wilbur New York eyaletinin Başşehri Albany de N.Y, eyaletindeki geri zekâlılar için özel bir deneme sınıfı açtı. James B.Richards 1852'de Pennsylvania eyaletinin Philedelphia şehrinde özel bir okul açtı.

Bu sırada 1852 yılında Dr.Sequin memleketi olan Fransadan ayrılıp A.B.D. gelerek Cleveland şehrine yerleşti. Burada tıp doktorluğu mesleğine başladı. Ancak buraya gelmesi A.B.D. de geri zekâlıların eğitimi ile ilgilenenlerin sayısını artırdı. İlişkileri kolaylaştırdığı ve geri zekâlı çocuklar için açılan okulların sayısında birden bire bir artış gösterdi. Çünkü Dr.Sequin bir taraftan asıl mesleği olan doktorluğa devam edi-

yor diğer taraftan da geri zekâli çocukların eğitimi konusunda çalışanlarla sıkı ilişkiler içinde onların yetişmeleri, geri zekâli çocuklar için eğitim programları geliştirmeleri ve okullarda görev alacak öğretmenlerin yetiştirilmesi ile ilgili sistemli çalışmalar yapıyordu. Bu çalışmaların ürünleri olarak 1854 yılında New York eyaletinin Syracuse şehrinde geri zekâlilar için bir ilk okul, 1856 yılında Richards Pennsylvania'nın German Town şehrinde bir enstitü, 1859'da Pennsylvania'nın Media kasabasında büyük bir enstitü açıldı. Dr.Sequin bu kurumların etkinliklerine katılarak ve onları yöneterek eğitim programlarının hazırlanmasında, geliştirilmesinde ve öğretmenlerin yetiştirilmesinde bizzat uygulamalı yardımlarda bulundu. Bu çalışmalarını ölüm tarihi olan 1880 yılına kadar sürdürdü.

Dr.Sequin'in ağır derecede geri zekâluların eğitiminde en büyük hizmetlerinden birisi bu konuda yaptığı deneyleri, çalışmaları uyguladığı yöntemleri kitaplar ve makaleler yazarak yayınlamış olmasıdır. Bu suretle o sadece onunla sözel ve fiziki ilişki kuranlara değil onun yüzünü dahi görmeyenlere bu konuda bilgi ve becerilerini aktararak yararlı olmuştur. Bugün daha bu konuda çalışanların kendisinden yararlanmasını sağlayacak asil ve yüce bir hizmet yapmıştır. Bilgisini mezarına götürmeyip dünyaya yayılması için hem Fransızca hem İngilizce dillerinde yazmıştır. Kitap ve makaleleri Almanca ve İtalyanca da ya çevrilmiştir.

Dr.Sequin'in ağır derecede geri zekâluların eğitim ve tedavileri konusunda yaptığı en önemli çalışmalardan biri de bu konuda 1876'da bir dernek kurmuş olmasıdır. Dr.Sequin ilk adı "Association of Medical Officers of American Institutions for idiotic and Feeble Minded Persons" -Geri zekâlular ve ağır derecede (idiots) geri zekâlular için Amerika Tıp Enstitüleri mensuplarının derneği idi. Bugün A.B.D.de bu konuda en güçlü etkinlikte bulunan bu derneğin adı "American Association on Mental Deficiency" (A.A.M.D.) Geri Zekâlular için Amerikan Derneğidir.

Bu dernek ülke çapında geri zekâli çocukların eğitimleri, geri zekâliliğin önlenmesi için gerekli araştırmalar ve çalışmalar yapmaktadır. Bu konuda devletçe yapılması gereken çalışmalar ve olanakların sağlanmasında da etki grubu olarak önemli görevler yapmaktadırlar.

Yukarda özetlenen hizmetler Dr.Sequin'in ağır derecede geri zekâluların eğitimleri için yaptıklarının önemli bir kısmıdır. Bu konuda hem çok yönlü öncülük etmiş hemde ağır derecede geri zekâluların eğitimlerini topluma mal etmiştir.

Yalnız ağır derecede geri zekâlı (İdiot) çocukların eğitimlerini daha ziyade yatılı enstitülerde vermek suretile onların toplumdan ayrılmasına ve kopmasına sebep olan sakıncalı bir yol izlenmiştir. Çünkü Dr.Sequin'in etkisi ile 19. yüzyılın 3. çeyreğinde A.B.D. de ağır derecede geri zekâlı çocukların kalacağı özel ve resmi enstitüler bütün ülkede mantar gibi çoğaldı ve geri zekâlıların toplumdan uzaklaştırılması ve ayrılması başat (dominant) bir inanç oldu. Bu okullar ve enstitüler çok kalabalık olduğu için Dr.Sequin'in eğitimde bireysellik ilkesi kendiliğinden uygulamadan kalktı. Bu kurumlarda çalışacak öğretmenlerin özel olarak yetiştirilmesi büyük ölçüde olanaksızlaştı. 19.yüzyılın sonuna doğru normal resmi okullarda özel sınıf programları uygulanmaya başladı. Fakat başlangıçta bu sınıflara her çeşit özür ve sapıncıları olan çocuklar alındı. Ancak yıllar sonunda homojen-özdeş-gruplar ve özel programlar geliştirildi. Özellikle zekâ bölümleri 45 ve 50'nin üzerinde 75'in altında olan öğretilbilir geri zekâlılar ile ağır derecede geri zekâlıların ayrılmasına başlandı. Daha çok eğitilebilir geri zekâlı çocuklar için normal okullarda özel sınıflar açılması yaygınlaştı.

1930'da yapılan "Beyaz Saray Konferansı" ndan sonra A.B.D. de geri zekâlı çocukların eğitimlerinin planlanması kararlaştı. 1951 yılından sonra da geri zekâlı çocukları toplumdan ayıran yatılı enstitüler açılmaması ve buradaki çocukların sayılarının azaltılmasına başlandı. Onlarında toplumdan koparılmadan toplum içinde eğitim görmeleri başat bir yöntem olmaya başladı.

Avrupa'nın diğer ülkelerinde de geri zekâlıların eğitimi ile ilgili çok değerli çalışmalar yapıldı.

1842'de İsviçre'de Dr.Gugenbühl, 1846'da Dr.Connoly ve Dr. Reed İngiltere'de, 1854'te Dr.Saegert Almanya'da, 1897'de Dr.Maria Montessory İtalya'da, 1902'de Dr.O.Decroly Belçika'da geri zekâlıların eğitimlerini başlattı ve geliştirdiler. Ancak bunların çoğu eğitilebilir düzeyde geri zekâlılarla ilgili çalışmalar olduğundan burada ayrıntılı bilgi verilmemiştir.

Öğretilbilir Geri Zekâlı Çocukların Seçimi

Bugüne kadar öğretilbilir geri zekâlı çocukların eğitim uygulamaları sonunda bunların hepsinin eğitim ve öğretimden yararlanamadıklarını ve birçok hallerde bunlardan bazılarının çalışmaları büyük ölçüde engelledikleri ve verimsiz hale getirdikleri görülmüştür. Onun için eğitim ve öğretime alınacakların bazı kriterlere göre seçilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Öğretilbilir geri zekâlı çocukların seçim-

lerinde kullanılan kriterlerde A.B.D.de eyaletten eyalete, Avrupa'da milletten millete bazı farklılıklar vardır. Burada seçim için kullanılan kriterleri ve farkları kısaca açıklamak isterim.

1. *Yaş sınırı*: A.B.D. ve Avrupa'da öğretilebilir geri zekâlı çocukların okula alınma yaşının alt sınırı 6 yahut 7 yaş olması genellikle kabul edilmektedir. Ancak üst yaş sınırının en az 16 en çok 23 yaş olarak sınırlandırılması istenmektedir. Üst yaş sınırının 20-21 olması genellikle tasvip görmektedir. Ülkemiz için bunun 6-20 yaş arasının temel ilke olarak kabul edilmesini özel durumlarda toleranslı olunmasını yararlı bulurum.

2. *Zekâ Bölümü Sınırı*: Öğretilebilir geri zekâlı çocukların üst zekâ bölümü sınırı 45-50 olarak kabul edilmektedir. Zekâ bölümü alt sınırı ise 20-ilâ 35 arasında değişmektedir. Buna göre öğretilebilir geri zekâlı çocukların zekâ bölümleri 20-49, 25-49, 30-49, 35-50, olarak belirlenmektedir. Ülkemiz için esnek tutulmak şartı ile öğretilebilir geri zekâlı çocukların 20-45 Z.B. arasında olanlar arasından seçilmesini yararlı görürüm.

3. *Zekâ Yaşı Sınırı*: Zekâ yaşı sınırlaması fazla önemli görülmemektedir. Çünkü zekâ bölümü bunu da kapsamaktadır. Fakat öğretilebilir geri zekâlı çocukların zekâ yaşının alt sınırının en az 2,5 zekâ yaşı olmasında fikir birliği olduğu görülmektedir. Ülkemiz içinde 2,5 zekâ yaşının alt sınır olarak alınması yararlı olabilir.

4. *Davranış*: Çocuğun kendi kendine ve çevresindekilere zararlı olmaması ön şartlardandır. Grup durumlarında diğerleri ile ilişki kurması ve belli düzeyde bunu sürdürebilecek yeterliğe sahip olması fikir birliği ile kabul edilmektedir.

5. *Sosyal Uyum ve Ekonomik yararlılık*: Bu hususta öğretilebilir geri zekâlıların ailede uyum sağlayabilecek, evde veya korunmalı çalışma yerlerinde ekonomik yararlılık yeteneklerine sahip olmalıdır. Belirgin uyum zorlukları olanların eğitim öğretimden yararlanılması düşünülmemelidir. Uyumsuzluk tek başına öğrenimi engeller. Ayrıca uyumsuz bir çocuk diğer çocukların eğitim öğretimlerini de büyük ölçüde engelleyebilir.

6. *Bedensel Özellikler*: Birçok ülkeler ve A.B.D. eyaletlerinin çoğu öğretilebilir geri zekâlı çocukları alırken, görme, işitme ve diğer özürleri olup olmadığını saptamak için tıbbi muayeneden geçirmektedirler. Bu hususlarda normal sınırlar dışında özürlü olanlar alınmaktadır. Öğretilebilir geri zekâlılık düzeyinde zekâ geriliğine ek bu

tür özürleri olanların eğitimden yararlanması olanaksız olarak kabul edilmektedir. Bu durumda bulunan öğretilebilir geri zekâlıların tıbbi bakımın ağırlık verildiği kurumlarda bakılması öngörülmektedir.

7. *Kendi hizmetlerini görebilme*: Eğitim öğretime alınacak öğretilebilir geri zekâlı çocukların kendi kendine tuvalete gidip gelmesi ve bu konuda temel alışkanlıkları kazanmış olması istenmektedir. Gündüz bu ihtiyacını normal olarak gideremeyen ve kendini kontrol edemeyenler öğretime hazır görülmemektedir. Genellikle el yüz yıkama ve giyinme, soyunma, kendi kendine yemek yemesi beklenmektedir.

8. *Komünikasyon-İletişim Kurma*: Eğitim öğretime alınacak öğretilebilir geri zekâlı çocukların çok basit emirleri anlaması ve bazı ihtiyaç ve isteklerini sözle anlatabilecek düzeyde iletişim yeterliğine sahip olması gerekli görülmektedir. Sözel iletişimden yoksun olanlar eğitim öğretimden yararlanamamaktadır. Yapılan istekleri anlaması ve kendisinin diğerlerinden ne istediğini asgari düzeyde anlatabilmesi koşulu aranmaktadır.

Öğretilebilir geri zekâlı çocukların seçimini kimler Yapıyor?

Öğretilebilir geri zekâlı çocuklar genellikle yukarıda açıklanan 8 kitere göre seçilmektedir. Ancak bu kriterlere göre seçimi bu konuda yeterli bilgi ve beceriye sahip bir komisyon tarafından yapılmaktadır. Seçim Komisyonu genellikle aşağıdaki kimselerden oluşmaktadır.

1. Özel Eğitim Müfettişi veya Rehberlik Merkezi Müdürü; Bu aynı zamanda komisyon başkanıdır.
2. Okul Müdürü. Bu kimsenin bu konuda yeterli düzeyde özel eğitim görmüş bir kimse olması.
3. Özel eğitim öğretmeni. Geri zekâlılar için yetişmiş bir kimse olması.
4. Psikometrist. Çeşitli testleri kullanmasını ve yorumlamayı bilen bir kimse olması.
5. Vakanın durumunu bilen profesyonel meslek sahibi diğer personel.

Bu komite çocuğun bütün yönlerini inceler ya kabulüne yahut reddine karar verir. Kabul edilmeyenlerin ailesine gerekli açıklamayı yapar. Onlara çocuklarına yapacakları uygun yardımlar için tavsiyelerde bulunur.

Öğretilebilir Geri Zekâlı Çocukların Seçiminde Kullanılan Testler.

Öğretilebilir geri zekâlı çocukların seçiminde yaygın olarak kullanılan testler genellikle şunlardır.

Zekâ yaşı ve bölümünü saptamak üzere kullanılan testler:

- a) Çocuklar İçin Wechsler Zekâ Testi. Bu testin zekâ bölümü 50'nin altındaki Öğretilebilir Geri Zekâlı Çocukların durumlarını saptamak için kullanılması sakıncalı olarak görülmektedir. Fakat özellikle A.B.D. kullanan eyaletler vardır.
- b) Binet Tipi Bireysel Zekâ Testi A.B.D.de Stanford-Binet 1937 ve daha sonraki revizyonları yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu iki zekâ yaşından düşük olanları ayıramamaktadır. Avrupa'nın hemen hemen her ülkesinde ufak bazı değişikliklerle Binet tip test bu çocukların seçiminde kullanılmaktadır. Ülkemizde de Stanford-Binet testinin 1937 revizyonu L-M formu 1961, 1966 revizyonları da kullanılmaktadır.
- c) Kuhlmanın Zihin Gelişim Testleri. Bu test bir yaşındaki çocukların dah'a zekâ seviyelerini saptayacak şekilde düzenlendiğinden öğretilebilir geri zekâlı çocukların zekâ düzeylerini saptamada kullanılacak çok uygun bir testtir. Normları da vardır.
- d) Minnesota Okul Öncesi Testi, Bu test dile dayanan ve dile dayanmayan olmak üzere iki kısımdan oluşan bir test bataryasıdır. Alt sınırı 18 aylık, üst sınırı beş yaştır.
- e) Merrill Palmer Testi de Minnesota testinin özelliklerine sahiptir.
- f) Arthur Ölçeği, Pintner Patterson ölçeği ve Cornell Cox ölçeği. Bunlar dile dayanmayan testler olduklarından öğretilebilir geri zekâlı çocukların teşhisi için çok uygun testlerdir.
- g) Beynelmillel Leiter Ölçeği. Bu daha ziyade 3 zekâ yaşından yüksek düzeyde bulunanların durumlarını saptamak için kullanılabilir. Daha düşük düzeydekiler için bir yarar sağlamaz. Eğitilebilir geri zekâlı çocukların teşhisi için daha uygundur.
- h) Küçük Çocuklar İçin Zekâ Testleri. Dr. Charlotte Bühler ve Dr.Hildegard Hetzer tarafından geliştirilmiş olan bu test ilk yaşı ilk ayından 6. yaşa kadar çocuk gelişiminin birçok yönlerini ölçen soruları ve durumları kapsar. Avusturya, Almanya, Belçika da, Macaristan kısmen Fransa da kullanılan bir testtir. Öğretilebilir geri zekâlı çocukların teşhisine uygun düşer. Çünkü bu testin alt sınırı bir ayağa kadar iner. Aynı

zamanda çocuğun beden, zihin ve sosyal gelişimini ölçmeye yarayan test kısımları vardır.

Uygulanması çok zaman, bilgi ve beceri gerektirir. Kültürel serbestliği olan bir test sayılabilir. Ülkemiz de hiç kullanılmamaktadır. İlgililerce geliştirilmesi ve uygulanır hale getirilmesi uygun olur.

1. Vineland sosyal olgunluk ölçeği.

Bu ölçek sıfır yaştan başlayarak çocukların sosyal gelişimlerini ve kısmen Psiko motor gelişimlerini teşhis etmeye yarayan bir testtir. Ancak sürekli gözlemlerle okula alındıktan sonra uygulanacak bir testtir. Ana babaların informal durumlarda uygulama sonuçlarına güvenilemez. Çünkü genellikle subjektif olduğundan fazla değerlendirme görülür.

i. Objektif Değerlendirme.

Çocuğun iletişim yeteneğini, kendi hizmetlerini görmedeki yetişi mi, ekonomik yararlılıktaki durumunu, sosyal uyum ve etkileşim düzeyini saptamak için objektif değerlendirilmesine hizmet edecek ölçekler yoktur. Bunun için

- (1) Basit sözcüklerden oluşan deyimleri, emirleri kapsayan sözel iletişim düzeyinin saptanması için iletişim ölçekleri,
- (2) Giyinmek soyunma, tuvalet, yeme, yatma, kalkma gibi kendi hizmetlerini görmedeki yeterliğini saptamak için ölçekler,
- (3) Sosyal uyum ölçekleri,
- (4) Oyunda ve diğer durumlarda sosyal etkileşim seviyesini saptamak için ölçekler geliştirilmesi gerekir.

Bu ölçekler hem girişte hem de eğitim öğretim sırasında çocukların bu alanlarda gelişimlerinin incelenmesi ve araştırılmasında objektif enstrumanlar olarak kullanılır.

Ülkemizde Öğretilebilir geri zekâlı çocukların seçiminde kullanılacak ölçütlerin hazırlanması ve kullanılmasında en büyük sorumluluk rehberlik ve araştırma merkezleri ile üniversitelerin Psikoloji ve Özel eğitim bölümlerine düşmektedir. Bu bölümleri bulunan üniversiteler ile ilgili resmi ve gönüllü kuruluşlar işbirliği yaparak bu ölçekleri hazırlamak ve yeterli düzeyde uygulayıcılar en kısa zamanda yetiştirilmelidir.

Öğretilebilir geri zekâlı çocukların görme, işitme durumları ile beden özürlerini saptama bu konuda uzmanları bulunan sağlık kurumla-

rinca yapılmalıdır. Bulaşıcı ve süreğen hastalığı olanlar ile zekâ geriliğine ek beden özürleri olanlar okula alınmamalıdır.

Çok ağır derecede geri zekâlılar ile hem geri zekâlı hem de ciddi özürlü olan çocukların bir arada eğitime alınması birçok sakıncalar ortaya çıkarır. Eğitimi verimsiz hale getirir. Çok ağır ve çift özürlülerin durumlarına uygun devamlı bakım yapan kurumlara yerleştirilmesi gerekir.

Öğretilebilir Geri Zekâlı Çocukların Sayısı, Oranı ve Ülkemizdeki Durumu

1975 yılı nüfus sayımına göre ülkemizde 7-18 yaş grubuna düşen çocuk ve yeni yetme genç sayısı 120 59 300 olarak tahmin edilmektedir. Bu nüfusun binde üçü öğretilebilir geri zekâlı çocuklar ve genç denilebilir. Buna göre 7-18 yaşları içine alan grupta 36.177 çocuk olduğu söylenebilir.

Bunlardan hiçbiri resmi devlet kurumlarında eğitim öğretim olanaklarına kavuşmamıştır. Ancak her yaştan 40-50 çocuk derneklerin sağladığı gündüz bakımından yararlandırılmaktadır. Geri kalan öğretilebilir geri zekâlı çocuklar ve gençler kendi başlarına veya ailelerin sorumluluğuna terkedilmişlerdir. Gönüllü örgütler dışında bu durumda bulunan çocuklar için eğitim veya bakım veren hiçbir resmi kuruluş yoktur.

Öğretilebilir Geri Zekâlı Çocukların Eğitim Amaçları

Öğretilebilir Geri Zekâlı Çocuklar uygun olarak seçildikten sonra sıra bunlara verilecek eğitimin amaçlarının saptanmasına gelmiştir. Amaçlar bize ne yapacağımızda ışık tutarlar. Bu çocuklara verilecek eğitimin amaçlarını dört ana bölümde toplamak mümkündür.

1. Kendi hizmetlerini kendisinin yapması için gerekli becerileri öğretmek.
2. Sosyalleştirmek veya evde ve yakın çevresinde sosyal uyum sağlayabileceği sosyal yaşantılar ve beceriler kazandırmak.
3. İletişim becerileri kazandırmak.
4. Evde ve Korunmalı yerlerde ekonomik yararlılık sağlayacak beceriler kazandırmak.

Bu amaçlara ulaşmak için öğretilebilir geri zekâlı çocuklara kazandırılacak bilgi ve beceri yaşantılarını dokuz başlık altında açıklamak uygun olacaktır. Bunlar.

1. Zihin güçlerinin fonksiyonel duruma getirilmesi ve gelişimini sağlayacak yaşantılar ve etkinlikler.
2. Kendi hizmetlerini kendisinin görmesinde çocuğa yeterlik kazandıracak yaşantılar ve etkinlikler.
3. Sözlü dil gelişimini sağlayacak etkinlikler.
4. Sosyal gelişim ve uyum sağlayacak yaşantılar ve etkinlikler.
5. Ruh sağlığını geliştirmeye yarayan yaşantılar ve etkinlikler.
6. Psiko devimsel gelişime aracılık eden etkinlikler.
7. Duyuların kullanılması ve gelişimini sağlayacak etkinlikler.
8. Çeşitli uğraşı becerileri kazandıracak etkinlikler.
9. Boş zamanları hoş geçirme ve değerlendirme etkinlikleri.

Öğretilebilir geri zekâlı çocukların eğitiminde ağırlık verilecek etkinliklerin özellikle basit ve son derece hayati olmasına dikkat edilme-
lidir. Bu etkinliklerin türü çocuğun yaşamını sürdürdüğü çevreye göre
değişik olabilir. Bu konuda esnek olmak gerekir.

Öğretilebilir Geri Zekâlı Çocuklar için Hazırlanan Eğitim Olanakları ve Türleri.

Öğretilebilir geri zekâlı çocukların eğitimlerinin başlangıcı olan
1800 yılından bu yana göz attığımızda bu konuda büyük değişik-
likler ve gelişmeler olduğunu görürüz. Başlangıçta öğretilebilir geri
zekâlı çocuklar düşkünlere mahsus kurumlarda toplumdan tamamen
ayrılarak eğitildiler. Sonraları bu çocuklar için özel ve resmi yatılı okul-
lar açıldı ve burada eğitildiler. En sonunda onlar için özel gündüzlü
okullar ve normal okullarda gündüzlü özel sınıflar açıldı. Bugün Av-
rupa ve A.B.D. de artık öğretilebilir geri zekâlı çocukların sosyal bü-
tünleşmesini amaçlayan normal okullarda özel sınıflar açılması yön-
temi yaygın şekilde uygulanma düzeyine ulaştı. Bu alanda 176 yılda
küçümsenmeyecek gelişmeler olduğu söylenebilir. Burada, bugün öğ-
retilebilir geri zekâlı çocuklar için hazırlanan eğitim öğretim olanakla-
rının türü yararlı ve sakıncalı yönlerini tartışmak yararlı olacaktır.

Bunlar şunlardır.

1. Yatılı Eğitim Kurumları.

- a. Özel yatılı kurumlar,
- b. Resmi-genel yatılı kurumlar.

Gerek özel gerekse devlet tarafından açılan yatılı eğitim kurumları öğretilebilir geri zekâlı çocukları ailesinden alır ve belli düzeyde bilgi ve beceriler kazandırarak toplum yaşamına hazırlar. Yatılı Kurumlar önceleri öğretilebilir geri zekâlı çocuklar yanında çok ağır derecede ömür boyu, tamamen bağımlı kalacak durumda olan geri zekâlıları da aldılar ve halâ da almaktadırlar. Bazı kurumlar ise çok ağır derecede geri zekâlı çocukları eğitim kurumlarına almayıp sadece öğretilebilir geri zekâlı çocukları kabul etmektedirler. Bir kısım kurumlarda bunun tersini uygulayıp sadece çok ağır derecede, zekâ bölümü 20 ve altında olan tamamen bağımlı çocukları almaktadırlar. Bir kısım yatılı kurullar ise öğretilebilir geri zekâlı çocuklardan çok, eğitilebilir geri zekâlı çocukları okula kaydetmektedirler. Genellikle yatılı kurumların büyük çoğunluğu öğretilebilir geri zekâlı çocuklar ve az bir kısımda çok ağır geri zekâlı çocuklardan oluşan bir eğitim yuvası görünümündedirler.

Yatılı kurumlar bu çocukları sosyal bakımdan toplumdaki ayrılmaktadır. Bu durum çocukların sosyal ve duygusal gelişimini çok kısıtlamaktadır. Ancak normal çocuklar için hazırlanmış okullarda sağlanmayan ve birçok hallerde sağlanması olanaksız olan ve bu çocuklar için sağlanması gereken özel fiziki şartlar, araç gereç, iş öğretmeni, sağlık personeli ve özel bakım şartları yatılı okullarda sağlanabilmektedir. Yatılı kurumlar özellikle onları kısmen ekonomik bağımsızlığa kavuşturacak, kendi hizmetlerini kendilerinin yapması, Psiko devimsel ve duyuların eğitimi ile meslek becerilerinin kazandırılmasında onların temel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmektedir. Ayrıca fakir ve çocuğun sağlıklı gelişimi için asgari şartlardan yoksun ailelerin çocuklarına en iyi eğitim veren kurumlardır. Özellikle ailesi ve yakın çevresi tarafından kabul edilmeyen, temel ihtiyaçları karşılanmayan ve bir seri olumsuz tavırlar takınılan öğretilebilir geri zekâlı çocuklar için uygun eğitim ortamı hazırlanmış yatılı kurumlar en uygun kurumlardır. Bu durumda bulunan çocukların sosyal bütünleşmesini sağlamak çocuğun ailesinin gideceği okul personeli ile öğrencilerinin ve çocuğun yakın çevresindekilerin bu konuya yatkınlığının sağlanması ve tutumlarının istenen şekilde değiştirilmesi ile mümkündür. Bu temel şartlar hazırlanmadıkça sosyal bütünleşmenin hatırı için yatılı kurumları ortadan kaldırmaya çalışmak veya kıyasıya olumsuz yönlerini işlemek bu çocukları daha mutsuz olacakları bir eğitim ortamına itmek olur. 1976 yılı Temmuz ayında Finlandiya da toplanan "Geri Zekâlı Çocukların ve Gençlerin Sosyal Bütünleşmesi" konulu seminerde genel eğilim bu merkezde toplanıyordu. Yatılı ku-

rumlarda bakılıp yetiştirilmesi gereken öğretilebilir geri zekâlı çocuklar vardır. Ve bütün çabalara rağmen olacaktır. Bu durumda bulunan çocuklar için yatılı okullar teşvik edilmemekle beraber açılmalıdır.

2. Toplum Sınıfları

Özellikle A.B.D. zamanla açılan yatılı kurumlar öğretilebilir geri zekâlı çocukların hepsini alamadı ve bazı aileler geri zekalı çocuklarını toplumdan ayıran yatılı kurumlara vermek istemediler. Bu aileler toplanarak geri zekalı çocuklarının eğitim öğretim görmesi için çareler aradılar. Uygun olan evlerde, kiliselerde veya başka uygun yerlerde özel sınıflar düzenlediler. Bazı toplumlar bunu kendi okul sistemleri içinde birleştirip bütünleştirdiler.

Bu tedbirler sosyal hizmet gören gönüllü ve resmi kuruluşların, Kanunları yapan mahalli ve milli meclis üyelerinin, ve mahalli eğitim kurumlarının ilgisini çekti ve öğretilebilir geri zekâlı çocuklar için toplum sınıflarının açılmasını madden ve manen desteklediler. Yaygınlaşmaya başlayınca da toplum sınıflarına alınacak ve kaydı silinecek öğretilebilir geri zekâlı çocuklar için kriterler geliştirdiler.

3. Resmi Okullarda Özel Sınıflar.

Toplum sınıflarında uygulanan eğitim öğretimin öğretilebilir geri zekâlı çocuklar için çok yönlü yararları görülünce diğer öğretilebilir geri zekâlı çocukların ana babaları birleştiler ve konuyu tartıştılar. Resmi okulların masraflarına ödedikleri vergilerle katkıda bulunan vatandaşlar olarak daha az şanslı doğan kendi çocuklarının resmi okullarda sürdürülebilen eğitim ve öğretimden yoksun bırakılmıyacağını savundular. Ana babalar resmi okulların bünyesinde öğretilebilir geri zekâlı çocuklar içinde sınıflar açılmasında ısrar ettiler.

Bu suretle resmi okullarda öğretilebilir geri zekâlı çocuklar içinde sınıflar açılması sağlanmış oldu. Bunu izleyen yıllarda bu sınıflara devam edecek olan öğretilebilir geri zekâlı çocukların seçimi için önceden ayrıntılı olarak açıkladığımız yaş, zekâ bölümü, sosyal ve bedensel kriterler geliştirildi. Resmi okullarda açılan bu sınıflar öğretilebilir geri zekâlı çocukların sosyalleşmesinde, sosyal bütünleşmesinde sosyal uyum sağlanmasında büyük avantajlar sağladı. Çünkü bu okullarda öğretilebilir geri zekâlı çocuklar bireysel bakım, ihtimam ve tabii bir yaşama sahip oldular. Bu yüzden A.B.D. de ve Avrupa'nın birçok ülkelerinde bu tür sınıfların sayısı süratle artmaya başladı.

Başlangıçta bazı sebeplerden ötürü birçok kimseler normal okullarda öğretilebilir geri zekâli çocuklar için açılacak sınıfların esas okul binasından ayrı bir binada olmasının yararlı olacağını düşündüler. Bu kimseler a. Normal çocukların öğretilebilir geri zekâli çocuklarla alay edeceğini ve onlara güleceğini ve onları horlayacağını, b. Normal çocuk velilerinin bu sınıfların açılmasına karşı olacaklarını, c. Öğretilebilir geri zekâli çocukların karışıklığa ve ümitsizliğe düşeceklerini ve aşağılık hisler geliştireceğini, d. Okul müdürü ve diğer öğretmenlerin bu çocuklara ve sınıf programına karşı olumsuz bir tavır alacaklarını, kabul etmeyeceklerini, e. Normal çocuklar ile öğretilebilir geri zekâli çocuklar arasında mevcut büyük farklılıktan ötürü hiç bir okul etkinliğinde bütünleşmesinin gerçekleşmeyeceğini düşündüler ve çok çekimsiz davrandılar. Normal okulların bünyesinde bu tür sınıflar açılıp programlar düzenlenip uygulamalar yapıldıktan sonra bu programları düzenleyenler: a. Normal çocukların öğretilebilir geri zekâli çocukları zamanla belli düzeyde kabul ettiklerini, onlara alıştıklarını ve onlara yardımcı olduklarını, b. Normal çocukların geri zekâli çocuklar hakkında yaşantılarına giren birinci elden birçok şeyler öğrendiklerini, c. Oyun yerlerinde oyun oynarken normal çocuklar ile öğretilebilir geri zekâli çocuklar arasında bazı bütünleşmelerin ve birleşmelerin olduğu, birçok hallerde öğretilebilir geri zekâli çocukların normal çocukların nasıl oynadıklarını görmelerinin onlara birçok yararlar sağladığını, d. Okula gidiş gelişlerin büyük bir sorun olmadığı, komşu çocukları ile okula gelip gitmede yardım sağlandığını, e. Özel sınıfın ve bu sınıfta görev yapan öğretmenin okuldan izole edilmeyip okul bütününün bir parçası olduğu ve olabileceğini, f. Özel sınıflar düzenlenmenin ayrı özel okullar ve yatılı kurumlar düzenlemeden daha ucuz olduğunu ve olabileceğini gördüler.

Bu olumlu sonuçların alınmasında program düzenleyenler özel sınıfların açıldığı okulun okul personelinin, velilerin, diğer çocukların öğretilebilir geri zekâli çocuklara karşı uygun tavır ve davranışlar geliştirmesinde çok yönlü ve sistemli çalışmalar yapmışlardır.

Özetle söylemek gerekirse, saptanan kriterlere göre ciddi olarak seçilen normal okula devam edecek durumda olanların uygun eğitim ortamı hazırlanarak özel sınıflara alınmasında birçok yararlar olduğu saptanmıştır.

Bu sınıflarda bulunacak öğretilebilir geri zekâli çocukların sayısına gelince, bir sınıfta bir öğretmene düşen öğrenci sayısı çeşitli ülkelerde 5-15 arasında olmaktadır. Fakat Finlandiya toplantısında 5-10 ara-

sında olması genel tasvip görmüştür. Sınıfta öğrenci sayısı saptanırken aşağıdaki hususların dayanak alınması uygun olacaktır.

1. Sınıf öğretmeninin bu konudaki mesleki bilgi ve tecrübesi,
2. Sınıftaki çocukların yaş dağılımı,
3. Sınıftaki öğrencilerin devamsızlık durumu ve belirgin davranış sorunları,
4. Öğrencilerin homojenliği özdeşliği,
5. Okulda kalma süresinin uzunluk ve kısalığı. (Yarım gün mü tam gün mü) bir sınıfa alınacak öğrencilerin sayısına etkili olmaktadır.

Yalnız A.B.D. de bu çocukların okula getirilip götürülmesi bazan okullar bazan da gönüllüler tarafından yapılmıştır. A. B. D. de normal okullarda öğretilabilir geri zekâlı çocuklar için özel sınıfların açılmasına yaygın olarak 1951 yılında başlanmıştır. Bu durumda çocukları olan vergi mükelleflerinin politikada etkili bir grup oluşturması bu konuda kanun çıkarılmasını sağlamış ve resmi okullarda öğretilabilir geri zekâlı çocuklar için özel sınıflar açılması zorunlu hale getirilmiştir. Bu gün öğretilabilir geri zekâlı çocuklar için resmi okullarda ayrı sınıflar açılması genel eğitimin bütünleşmiş bir parçası olmuştur. Son derece gerek olmadıkça başka bir yöntem tercih edilmemektedir. Bu suretle öğrenciler, öğretmenler arasında bir bütünleşme sağlanmıştır. Avrupa'nın birçok ülkelerinde de durum aynı düzeye varmıştır. Hatta öğretilabilir geri zekâlı çocukların bazı etkinliklerine normal çocukların devam etmesi fikri çok taraftar bulmaktadır. Üzülerek söylemek gerekirse ülkemizde öğretilabilir geri zekâlı çocukların eğitimi resmi kurumlarda hiç ele alınmamıştır. Ancak bu durumda çocukları bulunan ana babaların kurduğu dernekler tarafından ele alınmış ve 40-50 çocuğa çok sınırlı hizmet verilmektedir. Ülkemizde ileri ülkelerin milyarlar sarfederek geldiği bu aşamadan başlanması ve yapılan çalışmaların olumlu sonuçlarından yararlanılması ekonomik ve mantıki bir tutum olacaktır.

4. Öğretilabilir Geri Zekalı Çocuklar için Okul Öncesi Eğitimi.

Öğretilabilir geri zekâlı çocuklar için okul öncesi eğitim olanaklarının sağlanması, eğitimin daha etkili olması için gerekli görülmektedir. Genellikle bu düzeyde eğitime alınan çocukların 4-9 yaşlarında olması uygun görülmektedir. Seçim kriterleri çok esnek tutulmaktadır. Okul öncesi eğitimde çocuklar evden bazan tüm gün bazan yarım gün alınmaktadır.

Öğretilebilir geri zekâlı çocuklar için açılan okul öncesi eğitim sınıfları genellikle ana babalar, gönüllüler, ana okulu ve kreş öğretmenleri ve sosyal hizmet kurumlarında görevliler tarafından yürütülmektedir. Personelde özel kriterler aranmaktadır. Genellikle bu sınırlar kiliselerde ve diğer uygun yerlerde bulunmaktadır.

Bakımı zor, yürütülmesi çok masraf gerektiren bu yöntemler fazla gelişmemektedir. Esasen bu düzeyde çocuklarda da eğitim sonuçları görünür halde olmamaktadır. Ancak bu durumda çocuğu olan ailelerin ruh sağlığının düzeltilmesinde yardımcı olmaktadır.

5. Korunmalı iş yerleri.

Önceden belirtildiği gibi öğretilebilir geri zekâlı çocukların okul eğitimine tabi olacakları üst yaş sınırı 20 yaş olarak kabul edilmektedir. Okul öğretilebilir geri zekâlı yetişkinler için taşınması gereken sorumlulukları yüklenememektedir. Fakat 20 yaşından sonra da öğretilebilir geri zekâlı yetişkinler için bir seri sorumlulukların yüklenilmesi ve gereği gibi sürdürülmesi gerekmektedir. Bu yaştan sonra okulun sorumluluğu bitti diye onları dışarı atmak bu ana kadar yapılan masrafların sokağa atılması demektir. Bu uygulama insanlıkla da bağdaşmayan bir tutumdur.

Okuldan sonra öğretilebilir geri zekâlı yetişkinler için iki tür örnek hizmet verilmektedir. Bunlar:

a. Öğretilebilir geri zekâlı yetişkinlerin evde satılabilecek birşeyler yapmasına yardım etmek ve yapmasını sağlamak. Yaptıklarını gerekiyorsa satmak. Evde yapabileceklerini yaptırmak. Bu yardımlar ana baba veya bu iş için yetiştirilmiş gezici öğretmen ve öğreticiler tarafından yapılmalıdır.

b. Korunmuş iş yerleri hazırlamak son zamanlarda A.B.D. de ve Avrupa ülkelerinde öğretilebilir geri zekâlı yetişkinler için özel suretle düzenlenmiş korunmalı iş yerleri hazırlamaktadır. Yetişkin geri zekâlıya burada yapabileceği yararlı bir iş öğretilmektedir. İş yerinde birçok basit iş çeşitleri ve bunları öğreten öğreticiler vardır. Bu işlerin türleri ülkenin her bölgesine göre değişmektedir. Daha ziyade o yöreye özgü basit işlerin öğretilmesi amaçlanmaktadır. Yöresel geçerli işlerin öğretilmesine öncelik vermek iş için gerekli ham maddenin bulunması, o işi geri zekâlı yetişkine öğretecek öğreticinin bulunmasında ve elde edilen ürünün yakın çevrede satılmasında büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

Okuldan sonra açılan korunmalı iş yerlerinde aynı zamanda yetişkin geri zekâlıların yetişkin eğitimi sürdürülmekte ihtiyaçları olan danışmanlık, boş zamanları hoş ve mutlu geçirme, bir işe yerleştirme ve izleme gibi hizmetlerde verilmektedir. En önemlisi onların destek-siz olmadığı hissi verilerek daha güvenli yaşamaları sağlanmaktadır. Bilhassa Avrupa'da eğitimin doğumdan ölüme kadar olan süreklilik ilkesi geri zekâlı yetişkinlerde uygulanmaya başlanmıştır. Ancak bu hizmetlerin ürünlerinin değerlendirilmesi henüz yapılmamıştır. Fakat yararlı olduğu ve olacağı herkes tarafından kuvvetle tahmin edilmektedir. Genelme yapılması doğru olmamakla beraber 25 yıldanberi bu tür hizmet veren birkaç ülke bu hizmetlerin çok yönlü yararlarını görmüş ve yaygınlaştırmaya başlamıştır.

6. Psikolojik Hizmet Merkezi.

Birçok ülkelerde diğer hizmetler yanında öğretilabilir geri zekâlı çocuklara, gençlere ve ailelerine profesyonel yardım veren psikolojik hizmet merkezleri vardır. Bu merkezler genellikle öğretilabilir geri zekâlı çocukların teşhisi ile ana babaya uygun profesyonel yardımlar yaparlar. Ana babaya yapılan bu yardımlar:

- a. Geri zekâlı çocukların ve gençlerinin özelliklerini ve ihtiyaçlarını tanımak.
- b. Onların problemlerini ve muhtemel çözüm yollarını bilmek, bulmak.
- c. Geri Zekâlı çocuklarını uygun bir eğitim kurumuna yerleştirmek.
- d. Geri Zekâlı Çocuklarına evde uygun eğitim vermek onlara karşı uygun tavırlar geliştirmek.
- e. Ana baba üzerindeki baskı ve gerilimleri azaltmak daha gerçekçi olmalarını sağlamak.

Bu yardımlar genellikle merkezlerde bu konuda yeterli eğitim ve tecrübeye sahip profesyonel kimseler tarafından yapılır. Ana-baba ile işbirliği yapılarak onların yüzyüze geldikleri sorunlara uygun çözüm yolları bulması ve onları altetmesi yetisi kazandırılır.

7. Gündüz Bakım Merkezi.

Bu Merkezler genellikle zekâ bölümü 25-35 arasında bulunan 6-8 yaşlarında bulunanlar içindir. Psikolojik Hizmet Merkezleri gibi hizmet ederler.

8. Öğretilebilir Geri Zekâlı Çocuklar İçin İncelemeler.

Öğretilebilir geri zekâlı çocukların eğitim programları, özel sınıfların çalışmaları, eğitim öğretim yöntemleri ve bunların geliştirilmesi üzerinde birçok araştırmalar yapılmaktadır.

Bu araştırmaların amacı

- a. Daha iyi eğitim öğretim yöntemlerini saptamak.
- b. Öğretilebilir geri zekâlı çocuklara daha iyi ve doğru yardım etmek.
- c. Geri zekâlılık oluşmadan önce korunma yollarını bulmaktır diyebiliriz. Bugüne kadar yapılan araştırmalar bu konuda birçok gelişmelere yardım etmiştir.

Konuyu özetlemek gerekirse, bugün A.B.D. de ve Avrupa'da öğretilebilir geri zekâlı çocukların eğitimleri konusunda gözle görülebilir düzeyde birçok gelişmeler olmuştur ve olmaktadır. Özellikle bu durumda bulunan çocuklar için tek tip bir hizmet yerine her çocuğun durumuna en uygun düşecek yatılı eğitim kurumları, resmi okullarda özel sınıflar, toplum sınıfları, okul öncesi olanakları, psikolojik hizmet merkezleri, gündüz bakımı merkezleri, iş yerleri ve tıbbi hizmetler gibi çeşitli ve çok yönlü servisler hazırlamaktadırlar, geliştirmektedirler. Bizde öğretilebilir geri zekâlı çocuklar için yukarıda belirlenen hizmetlerden hiçbirinin bugüne kadar saptanmamış olduğunu üzümlenerek söylemek gerekir.